

Børn og finanskrisen

En undersøgelse i Børnerådets Børne- og Ungepanel
November 2010

Redaktion:

Søren Gade Hansen,
Børnerådets sekretariat

Tekst

Trine Krab Nyby,
Flemming Schultz,
Børnerådets sekretariat

Kvalitative interviews og analyse

Trine Krab Nyby,
Børnerådets sekretariat

Udgiver

Børnerådet
Vesterbrogade 35 A
1620 København V
Tlf. 33 78 33 00

Rapporten kan downloades på www.brd.dk.

Introduktion til undersøgelsen

Denne rapport bygger på en spørgeskemaundersøgelse i Børnerådets Børne- og Ungepanel, som på tidspunktet for undersøgelsen, maj 2010, bestod af 1860 børn i 92 fjerdeklasser. 1226 børn fra 66 skoler besvarede spørgeskemaet - en svarprocent på 66.

Undersøgelsens resultater er suppleret og uddybet via interview med otte elever fra 4. klasse på to forskellige skoler. Se i øvrigt metodeappendiks sidst i rapporten.

Hvad ved børn om finanskrisen?

Den økonomiske krise har for alvor sat økonomi og forbrug på dagsordenen. I medierne og i de voksnes dagligdags samtaler er ord som finanskrisen, arbejdsløshed, gæld, banklån, tvangsauktioner, fyringer, forbrugsstop, osv. pludselig blevet helt almindelige. Ikke mindst børnefamiliers situation er noget, der tales og skrives meget om, og mange familier er på forskellig vis påvirket af den økonomiske krise.

Men hvilken betydning har det for børn, når den økonomiske virkelighed trænger sig på, og når globale kriser får konkret betydning for familiens forbrugsmuligheder? Hvordan oplever børn finanskrisen, og hvor meget er de involveret i familiens økonomi?

Det er spørgsmål af den art, vi gerne vil have besvaret med denne undersøgelse i Børnerådets Børne- og Ungepanel.

1) Finanskrisen – et dagligdags begreb i 2010

Finanskrisen er blevet et helt almindeligt begreb i den daglige tale og mediestrøm. Men er det også sådan for børn i 4. klasse? Kender de til finanskrisen? Og hvordan oplever de dens eventuelle konsekvenser?

I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt børnene, om de har hørt om finanskrisen. Det er der 83 pct. af dem, der svarer ja til.

Spørger vi, hvor de har hørt om krisen, viser det sig, at langt de fleste har deres kendskab fra medierne eller fra deres forældre. 18 pct. har hørt om finanskrisen fra deres venner.

Tabel 1: Hvor har du hørt om finanskrisen?

Fra medierne	75 %
Fra mine forældre	64 %
Fra skolen	33 %
Fra mine venner	18 %

Procenterne summer ikke til 100, idet det var muligt at sætte flere kryds

Hvad er finanskrisen?

For at få et indblik i, hvad børn i 4. klasse forstår ved finanskrisen, har vi i en række fokusgruppinterviews bedt dem fortælle lidt om, hvad de mener, en finanskrisen er. Deres beskrivelser lyder bl.a.:

- *Noget med at alle ikke har nogen penge*
- *At landet er i krise*
- *Når man ikke kan få penge fra de andre lande*
- *At man har lånt en masse penge og ikke kan aflevere dem tilbage*

Flere af børnene fokuserer i deres beskrivelser meget på bankernes rolle; en enkelt forklarer eksempelvis, at "bankerne har haft finanskrisen". En pige fortæller, at hendes familie ikke er påvirket af finanskrisen, for "min mor har ikke noget banklån". Børnenes kendskab til finanskrisen rækker dog lige fra udførlige beskrivelser af samfundets pengestrømme til blot at vide, at "det er en krisesituation". De interviewede børn kender typisk finanskrisen fra nyhedsudsendelser i tv.

I interviewet med Søren og Conrad, fremgår det, at de oplever finanskrisen som noget, der nærmest er umulig at komme uden om:

Interviewer: *Hvad har I hørt om finanskrisen?*

Conrad: *Penge.*

Søren: *Penge penge penge!*

Conrad: *Der er finanskrisen i radioen, i avisen, over det hele.*

Interviewer: *Men kan I forklare, hvad finanskrisen er?*

Conrad: *Så meget forstand på det har jeg heller ikke.*

Søren: *Jeg har kun forstand på, at det koster penge. I de her tider handler alt om penge.*

Finanskrisens betydning

De børn, der har hørt om finanskrisen, har vi i spørgeskemaundersøgelsen spurgt, om de tror, den har haft nogen betydning for dem og deres familie. Det mener 22 pct. af børnene, at den har, mens hele 42 pct. er usikre på det og har svaret "ved ikke".

Mere end hver femte af de børn, der har hørt om finanskrisen, oplever altså, at krisen har haft betydning for dem og deres familie. De fortæller især, at de mærker det ved, at familien har færre penge til at lave sjove ting end tidligere.

Tabel 2: De børn, der vurderer, at finanskrisen har haft betydning for deres familie, svarer:

Vi har færre penge til sjove ting (ferie, udflugter osv.) end vi havde tidligere	50 %
Vi har fået større gæld eller mistet penge pga. krisen	34 %
En eller begge mine forældre får mindre løn pga. krisen	21 %
En eller begge mine forældre har mistet arbejde pga. krisen	19 %
Andet	17 %
Mine forældre har været nødt til at låne penge pga. krisen	8 %
Vi er flyttet pga. krisen	6 %

Procenterne summer ikke til 100, idet det var muligt at sætte flere kryds

En del af de børn, der har svaret "andet", skriver, at skolen måske skal lukke, at forældrene har haft svært ved at sælge deres hus, at forældrene er bange for at miste deres job pga. nedskæringer, at familien skal tænke over, hvad de bruger deres penge til, eller at det går dårligt i forretningen.

- *Mine bedsteforældre hænger på en stor gæld og en retssag*
- *Far har mistet jobbet*
- *Min mors afdeling på sygehuset er blevet beskåret, så hun er blevet stresset*
- *Vi har svært ved at sælge vores hus*

2) Familiens økonomi

Undersøgelsens kvalitative interview peger i retning af, at børn i 4. klasse har en god forståelse af, at familiens penge typisk kommer fra forældrenes arbejde, og at familiens forbrugsmuligheder afhænger af, hvor mange penge forældrene tjener.

Vi har derfor spurgt børnene, om de tror, deres forældre har økonomiske problemer. 17 pct. svarer at deres forældre *somme tider* har for få penge, mens 2 pct. oplever, at forældrene *altid* har for få penge. Resten af børnene svarer, at de oplever, at deres forældre klarer sig godt økonomisk set.

Taler børn med deres forældre om økonomi?

Vi har spurgt børnene, om de taler med deres forældre om basale økonomiske forhold, som fx hvor mange penge de tjener (eller har), og hvad der er råd til i familien. Tabel 3 viser børnenes svar på disse spørgsmål.

Tabel 3: Børnenes involvering i familiens økonomi

	Tit	Engang imellem	Aldrig
Snakker dine forældre med dig om, hvor mange penge de tjener eller har?	3 %	46 %	51 %
Taler dine forældre med dig om, hvad der er råd til i familien?	7 %	54 %	39 %

I en tid med generel økonomisk krise kan man have en formodning om, at økonomi og forbrug er noget, mange forældre involverer deres børn i. Men som det fremgår af tabel 4, så er det overraskende mange børn, der slet ikke taler med deres forældre om disse to emner. En nærmere gennemgang af tallene viser oven i købet, at mere end hvert fjerde barn i 4. klasse (27 pct.), *hverken* involveres i, hvor mange penge forældrene tjener, *eller* hvad familien har råd til.

Hvordan bliver børn påvirket af familiens økonomiske situation?

Som det fremgår, er familiens økonomiske vanskeligheder ikke nødvendigvis noget, børnene er direkte involveret i. Mange hører, mærker eller fornemmer det måske blot på forældrene. Som et af børnene i spørgeskemaundersøgelsen skriver:

Jeg kan mærke det, fordi min mor er stresset og ked af det

Vi har spurgt de børn, hvis forældre har økonomiske problemer, om de bliver kede af det eller bekymrede, og det er der faktisk mange af dem, der gør. 73 pct. af pigerne og 58 pct. af drengene bliver tit eller engang imellem kede af det eller bekymrede.

Der er også mange af børnene, der giver udtryk for en stor ansvarsfølelse, idet de fortæller, at de tænker på, hvordan de kan hjælpe deres forældre med økonomien. Se tabel 4:

Tabel 4: Børns påvirkning af familiens vanskelige økonomi

	Tit	Engang imellem	Aldrig
Bliver du ked af det eller bekymret, når dine forældre har økonomiske problemer?	13 %	53 %	34 %
Tænker du på, hvordan du kan hjælpe dine forældre med pengene?	20 %	53 %	27 %

Selma og Iris giver i interviewet nogle eksempler på, hvad de forstår ved at hjælpe med økonomien:

Interviewer: *Hvad tror I, børnene mener med at hjælpe forældrene med penge?*

Iris: *Med at købe brugte ting eller bare lade være med at købe ting*

Selma: *Hjælpe dem lidt med deres arbejde fx, det har jeg gjort. Min far står tidligt op om morgenen, det har jeg også prøvet, det er meget hårdt*

3) Økonomiens betydning for børnenes trivsel

Fra andre undersøgelser ved vi, at ressourcer i familien har betydning for 11årige børns trivsel¹. Ressourcer er dog typisk et meget sammensat begreb og dækker over forhold som økonomi, uddannelse, omsorg og sociale netværk. Men økonomiens betydning for børns trivsel er også veldokumenteret².

I spørgeskemaundersøgelsen har vi derfor sammenholdt børnenes oplevelser af forældrenes økonomiske situation med deres mere generelle vurdering af deres liv. Vi har bedt børnene om at vurdere deres liv ved brug af et spørgsmål, vi har hentet fra Skolebørnsundersøgelsen³, hvor det indgår som en indikation på almen trivsel.

Tabel 5: Tænk på et billede af en stige. Trin 10 betyder 'det bedst mulige liv' for dig, og trin 0 betyder 'det værst tænkelige liv' for dig. Hvor på stigen synes du selv, du er for tiden?

Lav trivsel (0-5 på skalaen)	15 %
Middelhøj trivsel (6-8 på skalaen)	35 %
Høj trivsel (9-10 på skalaen)	50 %

Det viser sig, at der er en meget stærk sammenhæng mellem børnenes oplevelser af familiens økonomi og deres vurdering af deres eget liv. Markant flere af de børn, som oplever, at forældrene har økonomiske problemer, vurderer deres liv dårligt. Se tabel 6.

Tabel 6: økonomi og trivsel

	Lav trivsel	Middelhøj trivsel	Høj trivsel
Forældrene klarer sig godt økonomisk	11 %	34 %	55 %
Forældrene har ofte eller altid for få penge	28 %	41 %	31 %

¹ Fx Andersen, Hestbæk & Mattsson (2008)

² Se fx Jæger, Munk, & Ploug (2003)

³ Skolebørnsundersøgelsen er det danske bidrag til det internationale forskningsprojekt Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) - a WHO international study, som nu omfatter 40 lande. Se evt. www.hbsc.dk. Spørgsmålet er ligeledes brugt i en tidligere undersøgelse i Børne- og Ungepanelet (Mental Sundhed 2009 – at føle man er noget værd)

Metodeappendiks

Baggrundsoplysninger fra spørgeskemaundersøgelsen

Køn: Lidt flere piger (52 pct.) end drenge (48 pct.).

Alder: Langt de fleste børn er enten 11 år (54 pct.) eller 10 år (43 pct.) på undersøgelsestidspunktet. 3 pct. er 12 år, mens ganske få børn er 13 år.

Familietype: Langt de fleste børn bor sammen med begge deres forældre, enten hele tiden (69 pct.) eller skiftevis (14 pct.⁴). 10 pct. bor sammen med enten deres mor eller far, som bor alene, mens 7 pct. bor sammen med enten deres mor eller far, hvor denne bor sammen med en kæreste eller ægtefælle. Mindre end en procent bor i andre familietyper (plejefamilier, institution eller bedsteforældre). 89 pct. af børnene bor sammen med søskende hele tiden eller noget af tiden (gælder også halvsøskende). 5 pct. har søskende men bor ikke sammen med dem, mens 6 pct. ingen søskende har.

Den kvalitative undersøgelse

Skole 1 Fokusgruppeinterview med Conrad og Søren⁵
Fokusgruppeinterview med Johanne og Anna

Skole 2 Fokusgruppeinterview med Christian og Suzan
Fokusgruppeinterview med Iris og Selma

De to skoler er meget forskellige. Skole 1 har fortrinsvist børn fra socioøkonomisk ressourcerstærke familier og meget få børn med anden etnisk baggrund end dansk, mens skole 2 er modsat.

Spørgeskemaets kvalitet og relevans er sikret via eksplorative fokusgruppeinterview med i alt otte børn i to forskellige 4. klasser og efterfølgende test af skemaet i en 4. klasse.

Statistiske test

Panelets spørgeskemabesvarelser er bearbejdet statistisk. Sammenhænge er testet ved hjælp af χ^2 eller γ -test, og kun signifikante sammenhænge ($p < 0,05$) indgår i rapporten.

Bortfald og repræsentativitet

1226 børn har besvaret spørgeskemaet, hvilket giver en tilfredsstillende svarprocent på 66 pct. I en undersøgelse af om bortfaldet er skævt, har det kun været muligt at kontrollere dette med hensyn til køn, da der for det første ikke indgår mange baggrundsoplysninger i denne undersøgelse, og for det andet da de øvrige spørgsmål, fx spørgsmål om familietype og etnicitet⁶, er opdelt på anden vis end Danmarks Statistik.

⁴ 9 pct. hvor den ene eller begge bor sammen med en anden, og 4 pct. hvor begge forældre bor alene.

⁵ De interviewede børn optræder i rapporten med fiktive navne.

⁶ Fx opererer Danmarks Statistik med tre herkomst-kategorier, som er baseret på oplysninger om eget og forældres fødeland og statsborgerskab. Det kan oplyses, at i 10 og 11 års alderen fordeler herkomstgrupperne i 2009 sig således: 3 pct. indvandrere, 7 pct. efterkommere og 90 pct. dansk oprindelse.

Det viser sig, at der er signifikant forskel på kønsfordelingen i vores undersøgelse og i populationen. Piger er således en anelse overrepræsenteret i denne undersøgelse, hvilket kan have betydning for visse af resultaterne. Det er derfor vigtigt at have dette for øje i fortolkningen af de resultater, hvor børnenes køn har vist sig at have betydning.

Ikke alle 1226 respondenter har besvaret samtlige spørgsmål i spørgeskemaet, dvs. at der er et partielt bortfald. Ser man bort fra skrivevariable, er det partielle bortfald af meget begrænset omfang. Bortfaldet stiger langsomt i spørgeskemaet og ender ved de sidste spørgsmål på fem pct.

Kvalitativ undersøgelse

Den kvantitative undersøgelse er suppleret med en kvalitativ del i form af interview med otte 4. klasseelever fra to forskellige skoler. Børnene blev udvalgt af klassernes lærere, og interviewene foregik som fokusgruppeinterview. Interviewene varede knap en lektion og var semi-strukturerede. Interviewene fokuserede på børnenes forståelse af fattigdom, finanskrisen og familiens økonomi samt en generel uddybning af spørgeskemaundersøgelsens resultater. Børnene er anonymiserede og indgår i rapporten under fiktive navne.

Datamaterialet

Kun et begrænset udvalg af undersøgelsesernes datamateriale gengives i tabelform eller refereres i rapporter. Data- og tabeloplysninger kan fås ved henvendelse til Børnerådets sekretariat.

Anvendt litteratur

Andersen, Hestbæk & Mattsson (2008): 11-årige børns hverdagsliv og trivsel. SFI, 2008.

Jæger, Munk, & Ploug (2003) : Ulighed og livsforløb. Analyser af betydningen af social arv. SFI, 2003.